

•
Slovenská Asociácia Pohrebných a Kremačných
Služieb
Trojičné nám. 12
82106 Bratislava
Slovenská republika
•

Váš list číslo/zo dňa
85694/2622/16.03.2020

Naše číslo
OHŽP/2622/85698

Vybavuje/linka
Mgr. Michal Jajcaj

Bratislava
16. 03. 2020

Vec

Stanovisko k otázkam pohrebných služieb týkajúcim sa nakladania s ľudskými pozostatkami a organizovania pohrebných obradov v súvislosti s aktuálnou epidemiologickou situáciou (výskyt ochorenia COVID-19 spôsobeného novým koronavírusom (SARS-CoV-2))

Vychádzajúc z aktuálnej epidemiologickej situácie a prijatých epidemiologických opatrení v Slovenskej republike v súvislosti s výskytom ochorenia COVID-19 spôsobeného novým koronavírusom (SARS-CoV-2) zaujímame k častým otázkam pohrebných služieb, ktoré ste Úradu verejného zdravotníctva Slovenskej republiky adresovali Vaším listom zo dňa 10. 3. 2020 odborné stanovisko s nasledovnými odporúčaniami:

Nakoľko ochorenie COVID-19 spôsobujúce akútnu infekciu dýchacích ciest predstavuje nový druh ochorenia, v súčasnosti ešte neexistuje dostatok spoľahlivých a presných informácií o všetkých spôsoboch jeho šírenia v populácii. Na základe súčasného stavu poznania je možné konštatovať, že tento vírus sa prenáša z osoby na osobu predovšetkým vzduchom pri blízkom kontakte (riziková je najmä vzdialenosť približne do 2 metrov) ako kvapôčková infekcia pri kýchaní, kašľaní a pod., teda spôsobom, ku ktorému pri manipulácii s mŕtvym ľudským telom už nedochádza. Ďalším možným spôsobom takejto nákazy je, podobne ako pri mnohých iných ochoreniach, priamy kontakt s infekčnými sekrétmi (hlien, krv, krvné sérum a pod.) organizmu nakazeného ochorením COVID-19. Nemožno tiež vylúčiť ani prenos nákazy pri dotyku povrchov, na ktorých sa vírus nachádza s následným dotykom úst, nosa, očí a podobne, nejde však o najvýznamnejší spôsob prenosu tejto nákazy.

1. Problematika zaobchádzania s ľudskými pozostatkami osoby, ktorá bola v čase úmrtia nakazená novým koronavírusom (SARS-CoV-2) - manipulácia s telom zosnulého, osobné ochranné pracovné prostriedky, dezinfekcia

Prevádzkovateľ pohrebnej služby je v súlade s ustanovením § 8 ods. 4 písm. n) zákona č. 131/2010 Z. z. o pohrebníctve v znení zákona č. 398/2019 Z. z. povinný poskytovať zamestnancom osobné ochranné pracovné prostriedky používané pri manipulácii s ľudskými pozostatkami, resp. ľudskými ostatkami. Pri zaobchádzaní s ľudskými pozostatkami osoby, u ktorej bol v čase úmrtia potvrdený výskyt ochorenia COVID-19 alebo osoby, u ktorej existuje podozrenie, že bola v čase úmrtia nakazená novým koronavírusom (SARS-CoV-2) je potrebné vzhľadom na vyššie uvedené skutočnosti o možných spôsoboch šírenia tejto nákazy osobitne dbať na používanie osobných ochranných pracovných prostriedkov, a to najmä zamestnancami, ktorí prichádzajú do priameho kontaktu s takýmito ľudskými pozostatkami a vylúčiť pri takomto zaobchádzaní kontakt s inými osobami, ktoré týmito prostriedkami nie sú chránené.

Personál, ktorý prichádza do kontaktu s takými ľudskými pozostatkami, by mal podobne, ako zdravotnícki pracovníci, dodržiavať štandardné bezpečnostné opatrenia týkajúce sa prevencie infekcie pri kvapôčkovej nákaze pozostávajúce najmä:

- z používania osobných ochranných pracovných pomôcok (respirátor, napríklad s ochranným filtrom typu FFP2/FFP3, ochranný oblek (overall), tvárová maska, ochrana očí ochrannými okuliarmi alebo štítom, rukavice), a to najmä pri činnostiach, pri ktorých môže dochádzať k rozprašovaniu aerosólu; pri vykonávaní činností, pri ktorých hrozí riziko poranenia, resp. narušenia pokožky ostrým predmetom (napr. pri balzamovaní ľudských pozostatkov) sa odporúča používať navyše pevné rukavice odolné proti mechanickému poškodeniu navlečené na jednorazových rukaviciach,
- z dôkladnej hygieny rúk, najmä bezprostredne po odňatí osobných ochranných pracovných pomôcok - umývanie mydlom a vodou aspoň počas 20 sekúnd, prípadne použitím prípravku na báze min. 60% alkoholu, ak nie je voda a mydlo k dispozícii, voda a mydlo by však mali byť použité vždy, ak sú ruky viditeľne znečistené,
- z dodržiavania etikety kýchania a kašľania (do vreckovky, resp. laktového ohybu),

Pozornosť treba venovať tiež bezpečnej manipulácii s kontaminovanými textíliami.

Bližšie informácie o problematike ochranných pracovných pomôcok je možné nájsť v usmernení hlavného hygienika, ktoré je zverejnené na tejto adrese: http://www.uvzsr.sk/docs/info/covid19/Usmernenie_hlavneho_hygienika_SR_COVID-19_tretia_aktualizacia.pdf (príloha č. 2).

Pri dodržaní vyššie uvedených bezpečnostných opatrení je podľa nášho názoru možné vykonať aj obliekanie zosnulého do odevu, v ktorom bude pochovaný.

V nadväznosti na ustanovenie § 8 ods. 4 písm. o) zákona č. 131/2010 Z. z. je ďalej potrebné po každom zaobchádzaní s takými ľudskými pozostatkami vykonať dôslednú dezinfekciu povrchov, ktoré prišli do kontaktu s ľudskými pozostatkami, vrátane vozidiel (so zameraním najmä na ložnú plochu pohrebného vozidla), transportnej rakvy, resp. transportného vaku, pracovných a prevádzkových priestorov, chladiacich zariadení, pracovných nástrojov a pomôcok, a to dezinfekčnými prostriedkami s virucidnými účinkami podľa inštrukcií výrobcu prípravku (koncentrácia, metódy aplikácie a pod.).

Transportný vak, resp. transportnú rakvu je potrebné pomocou prípravku s virucidným účinkom z vonkajšej strany dezinfikovať aj pred prepravou ľudských pozostatkov a pri manipulácii s ním, resp. s ňou sa chrániť jednorazovými rukavicami.

V súvislosti s ochranou zdravia zamestnancov pohrebných služieb ďalej poukazujeme na skutočnosť, že v zmysle § 30a zákona č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia je poskytovanie odborného poradenstva pri plnení povinností zamestnávateľa podľa § 30 uvedeného zákona úlohou pracovnej zdravotnej služby, ako aj na skutočnosť, že prevádzkovanie pohrebných služieb a ďalších činností v oblasti pohrebníctva je podmienené získaním odbornej spôsobilosti, ktorá okrem iného predpokladá aj znalosti z oblasti vyššie uvedenej problematiky.

Požiadavky na ochranu zdravia a bezpečnosti zamestnancov pred rizikami z expozície biologickým faktorom pri práci a na predchádzanie týmto rizikám pri všetkých činnostiach, pri ktorých zamestnanci sú alebo môžu byť pri práci exponovaní biologickým faktorom, v súčasnosti upravuje nariadenie vlády SR č. 83/2013 Z. z. o ochrane zdravia zamestnancov pred rizikami súvisiacimi s expozíciou biologickým faktorom pri práci, v ktorom je biologický faktor „Coronaviridae“ klasifikovaný na základe miery rizika medzi biologické faktory 2. skupiny.

2. Problematika vystavovania ľudských pozostatkov osoby, ktorá bola v čase úmrtia nakazená novým koronavírusom (SARS-CoV-2), verejnosti na pohrebnom obraze

Vzhľadom na aktuálnu epidemiologickú situáciu a možné riziko prenosu infekcie na pozostalých je potrebné zabezpečiť, aby sa účastníci obradu vyhýbali priamemu kontaktu s telom osoby, u ktorej bol v čase úmrtia potvrdený výskyt ochorenia COVID-19 alebo osoby, u ktorej existuje podozrenie, že bola v čase úmrtia nakazená novým koronavírusom (SARS-CoV-2). V uvedenej súvislosti je potrebné účastníkov obradu upozorniť, aby sa takýchto ľudských pozostatkov nedotýkali a chránili sa ochrannou rúškou alebo ponechali rakvu s ľudskými pozostatkami uzavretú.

3. Problematika spôsobu pochovania osoby, ktorá bola v čase úmrtia nakazená novým koronavírusom (SARS-CoV-2)

S ohľadom na charakter ochorenia COVID-19 v súčasnosti neexistuje dôvod obmedzovať spôsob pochovania takýchto ľudských pozostatkov. Okrem spopolnenia takýchto pozostatkov v krematóriu je podľa nášho názoru možné aj ich pochovanie do hrobu, resp. hrobky.

4. Problematika organizovania pohrebných obradov, resp. poslednej rozlúčky v súvislosti s rozhodnutím, ktorým je v súčasnosti obmedzené organizovanie hromadných podujatí

Na základe výskytu ochorení COVID-19, ktoré boli laboratórne potvrdené Úradom verejného zdravotníctva Slovenskej republiky existuje vysoké riziko, že v súvislosti s konaním hromadných podujatí, kedy dochádza k stretnutiu väčšieho počtu ľudí, môže dôjsť k ďalšiemu šíreniu tohto ochorenia. Opatrenie týkajúce sa zákazu hromadných podujatí je jedným z najefektívnejších opatrení na zabránenie vzniku epidémie a je jedným z dôležitých nástrojov na zamedzenie šírenia ochorení COVID-19 spôsobených koronavírusom (SARS-CoV-2) v Slovenskej republike.

Ústredný krízový štáb, ktorý je koordinačným orgánom vlády Slovenskej republiky na riešenie krízovej situácie mimo času vojny a vojnového stavu s účinnosťou od 10.3.2020 zakázal organizovať a usporadúvať hromadné podujatia, športovej, kultúrnej, spoločenskej či inej povahy po dobu 14 kalendárnych dní. Ďalšie podrobnosti o tejto problematike je možné nájsť v priebežne zverejňovaných informáciách na internetovej stránke Úradu verejného zdravotníctva SR: http://www.uvzsr.sk/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=250&Itemid=153.

Pokiaľ ide o také spoločenské obrady, ktoré nie je možné odložiť (ako napr. pohrebný obrad) je potrebné dodržiavať nasledovné zásady:

- tam, kde je to možné, prednostne usporadúvať obrady v exteriéroch,
- obrady usporadúvať iba pre skupiny s čo najmenším počtom osôb, t. j. obmedziť rozsah účastníkov výlučne na blízke osoby, resp. najbližších príbuzných (cca do 10 osôb),
- z obradov úplne vylúčiť osoby, ktoré majú nariadenú karanténu alebo akékoľvek príznaky respiračného infekčného ochorenia.

V súvislosti s organizáciou pohrebného obradu je zároveň potrebné utvárať podmienky a vhodnou formou (napríklad prostredníctvom oznamu umiestneného pri vstupe do priestorov obradu) verejnosť informovať o potrebe dodržiavať vzájomné odstupy medzi sediacimi, resp. stojacimi osobami, ktoré nie sú z jednej domácnosti, na vzdialenosť aspoň 1,5 metra, dodržiavať respiračnú etiketu (kašať, kýchať do vreckovky, resp. do lakťového ohybu), minimalizovať priamy kontakt medzi účastníkmi vo forme podávania rúk, vzájomného objímania a pod.

V záujme predchádzania šírenia tohto ochorenia je potrebné vnútorné priestory, v ktorých dochádza k zhromažďovaniu účastníkov obradu (vstupné haly, obradné siene a pod.) pravidelne vetrať a ich povrchy, ktoré prichádzajú do kontaktu s účastníkmi pohrebných obradov, pravidelne dezinfikovať prostriedkami s virucídnymi účinkami (podľa potreby, resp. aspoň 1 x denne).

5. Problematika cezhraničného prevozu ľudských pozostatkov osoby, ktorá bola v čase úmrtia nakazená ochorením COVID-19

Medzinárodná preprava ľudských pozostatkov sa vykonáva v súlade s § 7 ods. 2 zákona č. 131/2010 Z. z. o pohrebníctve v znení zákona č. 398/2019 Z. z. podľa ustanovení Dohovoru o prevoze tiel mŕtvych osôb (oznámenie MZV SR č. 11/2003 Z. z.), kde sa v čl. 6 okrem iného uvádza, že ak príčinou smrti bola nákazlivá choroba, telo sa zabalí do ochranného plášt'a impregnovaného antiseptickým roztokom.

S pozdravom

Na vedomie:
Všetky RÚVZ v SR

Mgr. RNDr. MUDr. Ján Mikas, PhD.
hlavný hygienik Slovenskej republiky

Informatívna poznámka - tento dokument bol vytvorený elektronicky